

Organisatoriska förutsättningar för en medicinsk, psykologisk och pedagogisk behandling av brottslingar.

Av byråchef TORSTEN ERIKSSON, Kungl. Socialstyrelsen, Stockholm.

Om begreppet behandling skall få någon förnuftig innebörd i kriminalpolitiska sammanhang, bör det rimligen reserveras för sådana åtgärder som syftar till att få brottslingar positivt anpassade till det normaliserade medborgerliga standardbeteende som vi betecknar såsom laglydigt och lovligt. Så snart vi kopplar in medicinen, psykologien och pedagogiken kan det under alla förhållanden inte bli fråga om något annat än just denna strävan efter en positiv förändring hos brottslingen själv. Slutmålet för behandlingen skall alltså vara, att den forne lagbrytaren accepterar det beteendemönster som är godtaget av samhället.

Därmed har vi också angivit den moderna kriminalbehandlingens dilemma. Ty å ena sidan måste medges, att en god del av brottslingarna inte alls behöver någon behandling, eftersom de trots brottet är väl anpassade till det sociala beteendemönster som samhället godkänner. De accepterar och har alltid följt detta mönster, med det undantag som brottet bekräftar, och det finns inget som helst skäl för att de inte framdeles kommer att förhålla sig väl. I denna grupp av brottslingar påträffar vi också personer som begått mycket grova brott. Att behandla sådana som inte behöver någon behandling verkar knappast vara någon stimulerande princip. Men ändå känner sig samhället åtminstone än så länge stå inför nödvändigheten att „göra något“ även i dessa fall. Å andra sidan kan det finnas akuta behandlingsbehov hos brottslingar som endast begått enkla förseelser, vilket gör att samhället måste tveka inför den omständliga behandlingsprocedur, som framstår som behövlig.

Med andra ord: Behandlingsbehovet är inte proportionellt mot brottets svårhet. Så länge kriminalpolitiken portionerar ut sanktionerna efter brottets svårhetsgrad, kommer därför den vetenskapligt inställda brottslingsbehandlingen att famla osäkert omkring på straffrättens gamla domäner. Den kommer inte att kunna göra sitt bästa och kommer aldrig att kunna bli rättvist bedömd. Kriminalpolitikens från den klassiska straffrätten nedärvda behov att regelbinda de kriminalpolitiska organens handlande och att göra detta med hänsyn till vad allmänpreventionen, rättssäkerheten, likformigheten (likheten inför lagen) och god byråkratisk ordning anses kräva blir till en tung hämsko på en målmedveten vetenskaplig brottslingsbehandling.

Ty ännu mera än den kräver tillräckliga resurser kräver nämligen den vetenskapliga brottslingsbehandlingen frihet att experimentera och att laga efter lägligheten. Allt klavbindande av behandlingen blir

därför liktydigt med över lag försämrade resultat och hinder för utveckling av bättre metoder. Därför har vi också sett det egendomliga förhållandet utbildade sig, att samtidigt som undersökning av brottslingens person blivit vanligare och alltmer ingående och orsakssökande så har behandlingen av den dömda i stort sett fortgått efter gammal modell. Rättspsykiatrien har stagnerat till att bli enbart en undersökningspsykiatri och inte en behandlingspsykiatri. Man har skaffat sig nyckeln till behandlingen men inte låst upp dörren. Och de som mer än andra varit ägnade att föra kriminalbehandlingen framåt, nämligen läkarna, psykologerna och pedagogerna, har antingen inte uppmuntrats att göra insatser på rättsvisans arbetsfält eller funnit dess mark alltför ofruktbar.

Det är därför knappast förvånande, att de framsteg som gjorts inom den vetenskapligt inriktade kriminalbehandlingen i hög grad fallit på den del av brottslingsbehandlingen som ligger utanför den egentliga kriminalvården, nämligen ungdomsbehandlingen. Praktiskt taget överallt i världen finner vi ungdomsanstalterna bättre utrustade, mindre bundna av föreskrifter och därför också funktionsdugligare som behandlingsinstrument än de anstalter som hårbärgerar vuxna brottslingar. För de yngre brottslingarnas del ser vi också den eljest livligt gillade principen genombruten, att småbrottsligheten inte skall föranleda någon mer omfattande vetenskaplig undersökning och behandling. Samma gäller principen om att brott som av lagen betecknas som grova måste föranleda en allvarlig påföljd. För de yngsta brottslingarnas del kan man i de flesta länder bortse härifrån.

Vi skall här nämna ett par exempel på denna frihet inom ungdomsbehandlingsområde. I U.S.A. har på många håll poliskårerna försetts med speciella ungdomsrotlar, vilka inte har till uppgift att göra vanlig brottsutredning utan som i stället spårar upp ungdomliga småbrottslingar som kan tänkas utveckla sig till svåra brottslingar om de inte tages om hand i tid. En sådan polisavdelning finns t.ex. ansluten till Chicagos parkpoliskår. I en årsredogörelse om denna specialavdelnings verksamhet redogöres för ett belysande fall. En pojke har krossat ett par fönsterrutor, en förseelse som tidigare skulle fått passera med en varning. Rutinmässigt rapporteras emellertid fallet till ungdomsbyrån som låter en av sina män ta ett samtal med pojken. Samtalet och den därav föranledda miljöutredningen visar, att pojken har en utrerat aggressiv inställning till sin far. Narkosanalys avslöjar att han t.o.m. planerat att beröva denne livet. Polisens ungdomsbyrå förmedlar nu de behövliga sociala åtgärderna och ordnar så att pojken får den läkarvård han visat sig vara i trängande behov av. „Dagens fönsterkrossare kan bli morgondagens mördare“, konstaterar årsredogörelsen med den extra propagandistiska spets som anses nödvändig i U.S.A.

Från detta exempel på en utredning och en behandling som sträckt sig längre än brottets grovhet motiverar, kan man gå till ett exempel

som belyser den motsatta ytterligheten. En pojke som är intagen i en „camp“ tillhörande Californiens Youth Authority rymmer efter en tilldragelse vid campen som verkat uppjagande på honom. Under rymningen stjälar han en lastbil och åstadkommer genom sitt oskickliga körsätt svår skada på person och egendom. När fallet fullt klarlagt anses hans utskrivning från campen icke böra på något sätt påverkas av den nya gärningen. Den åsyftade sociala anpassningen bedömes trots rymningen vara uppnådd och inga pedagogiska skäl eller säkerhetsskäl finnes motivera att ynglingen hålles kvar i fortsättningen.

Det är nog inte tal om annat än att utvecklingen efter hand kommer att lösgöra oss från den mäktiga tvångsföreställning som leder till uppdelningen i småbrott och grova brott och som vill dosera samhälls-ingripandet efter svårhetsgraden på brottet. I samma mån som brottslingens behandlingsbehov blir värdemätaren för samhälls-ingripandet kommer också behandlingstekniken att nå sin fulla utveckling. Samtidigt kommer naturligtvis också behandlingsteknikens fortgående förbättring att steg för steg medföra en förändrad syn på dess möjligheter.

Ingen tror att en utveckling mot behandlingsbehovets dominans i kriminalpolitiken kommer att förlöpa särskilt fort. Vi har nyss konstaterat de svårigheter som rättssystemet i sig innebär för behandlingstekniken. Vad som kommer att ske, blir väl att behandlingsområdet inom kriminalpolitiken utsträcket mer och mer. Takten i denna utveckling beror av det intresse som kan skapas kring kriminalbehandlingen och av de resurser och den frihet och experimentlusta som kan uppstå ur detta intresse.

En behandlingsteknik som grundar sig på medicinens, psykologiens och pedagogikens kunskaper om människonaturen kräver helt andra resurser än det traditionella systemet, har vi ovan påpekat. Vad initialstadiet beträffar, den första undersökningen av brottslingen, är tekniken redan nu på många håll högt utvecklade och kräver i princip knappast någon komplettering. Vad som däremot saknas för brottslingar i allmänhet är det fullföljande av undersökningen under behandlingstidens gång då man iakttar dels de förändringar som äger rum hos brottslingen själv under behandlingens påverkan, dels de förändringar som kan äga rum i den miljö han tillhör. Vad som också saknas är möjligheter att påverka, eventuellt förändra, brottslingens personliga miljö (hem, skola, gäng, grannmiljö o.s.v.) så att denna miljö blir bättre skickad att ta emot honom efter behandlingstidens slut.

Eller för att ta ett exempel: En vidlyftig ung tjuv tages in på en svensk ungdomsvårdsskola. Han genomgår en omsorgsfull undersökning i vilken medverkar en psykiater, en psykolog och en socialarbetare. Fallet konstateras vara av neurotisk art, ett psykoanalytiskt skol-exempel på konflikten far — son. Pojken får stanna kvar på ungdoms-

vårdsskolan och behandlas med framgång. *Men hans föräldrar behandlas inte.* Följden blir, att när pojken är utskrivningsmogen, så är inte föräldrarna mogna att ta emot honom, och det försök som ändå göres att återförening honom med hemmet slår illa ut. Man tvingas ta pojken tillbaka till ungdomsvårdsskolan och därefter placera ut honom som inackorderad i en främmande familj. Det drar lång tid, innan anpassningen till samhället är hjälpligt genomförd.

Det är alltså i högsta grad nödvändigt, att behandlingsorganet även kan få arbeta med brottslingens personliga miljö. Här uppstår naturligtvis mycket besvärliga organisatoriska problem för länder som har ett centraliserat undersökningsförfarande. Om brottslingen undersöks på rättspsykiatriska kliniken i Stockholm men har sin familj i södra delarna av landet, så blir det inte lätt att ordna den direkta kontakten mellan undersökningsledaren själv eller någon i hans team och brottslingens personliga miljö. Det finns ingen annan utväg ur denna svårighet än att antingen låta undersökningsteamets medlemmar få resa som de behöver eller också decentralisera undersökningsförfarandet i så hög grad, att man får rent lokala organ. Det är lätt att inse, att kvaliteten på undersökningarna kan bli allvarligt lidande i sistnämnda fall. På institutionen Bellefaire utanför Cleveland i Ohio, U.S.A., där man tar emot s.k. dependent and neglected children, har man faktiskt tagit de ekonomiska konsekvenserna och låter medlemmarna av undersöknings- och behandlingsteamet resa över det hela trettio stater omfattande upptagningsområdet för anstalten.

En annan svårighet uppstår om, såsom nu vanligen är fallet, undersökning och behandling lämnas åt olika organ. En undersökningscentral som inte har fortlöpande erfarenhet av behandlingen blir lätt något mycket sterilt och teoretiskt. Först när undersökarna själva får pröva om behandlingsförslagen verkligen kan realiseras, kan undersökningsorganet få praktiskt värde. Aldrig så metodiskt utförda och mönstergillt redovisade personlighetsanalyser med vidhängande teoretiskt tilltalande behandlingsförslag hänger i luften och blir värdelösa, om de inte grundas på en ingående kännedom om och erfarenhet av vad som praktiskt kan förverkligas.

Det är klart, att det måste vålla betydande organisatoriska svårigheter att bygga upp en kriminalpolitisk behandlingsorganisation som tillgodoser båda de ovan anförda synpunkterna, undersökning och behandling såväl av brottslingen själv som av hans personliga miljö samt undersökning och behandling genom ett och samma organ. Man kan väl helt enkelt säga, att det inte går att ordna under överskådlig tid, att man alltså inte kan reflektera på ett sådant projekt annat möjligen för ett begränsat antal fall. Naturligtvis kan man trösta sig med, att en vetenskaplig undersökning av brottslingen som bara begränsar sig till honom själv och avslutas med behandlingens början ändå ger något av värde. Detta är visserligen riktigt, men värdet är inte så stort som man ofta intalar sig.

Därför bör man också från administrativt-organisatoriska utgångspunkter fråga sig, om det inte vore riktigt att i den uppbyggnadstid som vi befinner oss i reservera det mera omfattande undersökningsförfarandet för fall där man kan genomföra den principiella uppläggning, varom vi förut talat och nöja sig med en mera summarisk undersökning i övriga fall. Sverige tillämpar t.ex. en form av summarisk läkarundersökning av tilltalads sinnesbeskaffenhet. Det skulle förmodligen inte medföra några nackdelar ur behandlingssynpunkt om man begränsade sig till denna summariska undersökning i åtskilliga av de fall som numera går till den s.k. större undersökningen, vilken kräver avsevärd tid och ytterligt hårt belastar vårt rättspsykiatriska undersökningsväsende.

På olika håll i U.S.A. har man radikalt lagt om undersökningsväsendet för att få fram de för domstolsbehandlingen nödvändiga uppgifterna så snabbt och enkelt som möjligt. Vid The Municipal Court i Chicago t. ex. utföres i domstolens egen undersökningsstation en hastig undersökning som ändå tack vare den perfekta organisationen ger förbluffande omfångsrikt material. Undersökningsteamet består av en psykiater, en psykolog och en socialarbetare med möjlighet att anlita E.E.G.-specialist på platsen. Den åtalade förs direkt in från domstolen till psykologen som tar en timmes tid för att med hjälp av en serie test ge en orienterande beskrivning av den åtalades personlighet (Rohrschach användes regelbundet som hjälpmedel). Samtidigt sammanställer socialarbetaren de uppgifter som går att erhålla med telefonens hjälp från olika håll. Psykologen och socialarbetaren skriver ner sina iakttagelser direkt och deras rapporter överlämnas till psykiatern, som vanligen nöjer sig med en timmes undersökning. Även han skriver själv för hand sina iakttagelser. Materialet går därefter med ett av psykiatern författat kort utlåtande tillbaka till domstolen. Behövs en mera omfattande undersökning eller kan t. ex. socialarbetaren inte så snabbt samla in sitt material, så kan naturligtvis förfarandet dra längre tid. Eventuellt kan det befinnas nödvändigt att remittera den åtalade till en annan undersökningsstation som gör en mera utförlig utredning och ger sig bättre tid att observera den åtalades beteende på avdelningen.

Det viktiga är emellertid, att de myndigheter som skall ansvara för behandlingen har tillgång till en väl utrustad undersökningsstation för de fall som oundgängligen kräver en ingående observation och att denna undersökningsstation under alla förhållanden har möjlighet att följa och påverka den behandling som äger rum efter avslutad undersökning.

I Sverige har en med fångvårdens organisatoriska frågor arbetande utredning, kallad 1951 års fångvårdsutredning, förordat en uppläggning av en psykiatriskt influerad undersöknings- och behandlingsanordning som går ut på följande. Landets alla fångvårdsanstalter, tillhoppa ett femtiotal, indelas i grupper, huvudsakligen efter sin geografiska belägenhet. Varje grupp av anstalter skall ha tillgång till en hel skala av olika vårdmöjligheter, slutna, halvöppna och öppna, isole-

ringsavdelninger og sjukavdelninger. I varje anstaltsgrupp, som benämnes räjong, är en anstalt mottagnings- och undersökningsanstalt och hela räjongens basanstalt. Centrafängelserna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Härnösand skall sålunda vara basanstalter för var sin del av landet, och de till dessa räjonger hörande anstalterna avses för ordinärt fångklientel. Alla yngre fångar hänförs till en särskild ungdomsräjong, för abnormklientelet upprättas likaledes en specialräjong. Varje räjong får en administrativ chef, räjongchefen, och vid hans sida verkar såsom rådgivare i behandlingsfrågor överläkaren på basanstaltens psykiatriska avdelning, kallad räjongpsykiatern.

Basanstaltens psykiatriska avdelning har såsom en huvuduppgift att utföra sinnesundersökningar av häktade. Dessutom skall den mottaga vanliga fångar för observation och tillfällig vård. Fångar i behov av långvarig psykiatrisk vård överförs till abnormvårdsräjongen. Huvudparten av fångklientelet kommer aldrig in på den psykiatriska avdelningen men blir ändå besiktigade av räjongpsykiatern enligt följande system.

Varje nykommen fånge — nykomna skall i fortsättningen endast tagas in på basanstalterna — uppsökes omedelbart av en socialarbetare, en av fångvårdskuratorerna. Denne sammanställer de upplysningar om fången som står att erhålla och överlämnar en skriftlig, kortfattad rapport till räjongpsykiatern, som tar emot fången och avgör om mera ingående undersökning är behöfvig. Även arbetschefen gör sig genom samtal med fången underkunnig om hans yrkeskunnighet och arbetsförmåga. Så fort ske kan — man räknar efter ungefär en veckas tid — upptas på ett veckosammanträde inför räjongchefen frågan om en preliminär placering av fången. Kuratorn föredrar fallet, läkaren ger sitt yttrande, likaså arbetschefen, och övriga närvarande befattningshavare som känner fången säger sin mening. Fången själv får också inför kollegiet framföra sina synpunkter. Därefter beslutas om en preliminär behandlingsplan för den intagne. Beslutet kan innebära, att den dömda skall stanna kvar på basanstalten eller att han skall överflyttas till någon av de andra anstalterna inom räjongen. Det förutsättes, att behandlingsplanen tid efter annan på nytt tages upp till diskussion av kollegiet.

Det åligger nu räjongpsykiatern att genom besök på räjonganstalterna göra sig förtrogen med behandlingsmöjligheterna och att fortlöpande instruera personalen. Han är pliktig att till räjongchefen rapportera iakttagna brister och att föreslå omplaceringar och modifikationer i behandlingsprogrammet. Han har rätt att till sin egen psykiatriska avdelning remittera de fall han anser behöva observation eller sådan vård som avdelningen kan bjuda.

Detta fångvårdsutredningens förslag bryter mot den nu rådande slentrianen beträffande s. k. verkställighetsundersökningar, vilka som regel skall företagas för alla fångar med en minimistrafftid av sex månader. Enligt det gamla systemet skriver psykiatern och styresmannen var för sig en undersökningsberättelse, ofta utan varje personligt sam-

råd. En betydande del av undersökningarna utföres av psykiatrer som inte tillhör fångvården och alltså har ingen eller ringa kännedom om föreliggande behandlingsmöjligheter. Berättelserna behöver inte avges förrän efter relativt lång observationstid och översändes till fångvårdsstyrelsen, som har att besluta om placeringen. Förflyttas den intagne till annan anstalt har varken psykiatern eller styresmannen på den anstalt, där undersökningen skett, inflytande på den fortsatta behandlingen eller ens möjlighet att följa fångens utveckling. Fångvårdsutredningens förslag utbyter nu denna långrotade pappersexercis mot en ordning som medför mindre skrivande men i stället en mera personlig och omedelbar kontakt mellan behandlaren och den behandlade och som gör att ansvaret för behandlingens fortgång stannar på samma personer strafftiden ut. Psykiatern tvingas ut ur sitt elfenbenstorn och kan inte längre bara inta en ansvarsfritt rådgivande och kritiserande attityd.

Det torde inte råda något tvivel om att fångvårdsutredningens förslag innebär betydande vinster för en medicinsk, psykologisk och pedagogisk brottslingsbehandling genom det ökade psykiatriska inflytandet över hela fångvården och genom systemet med kollegialt beslut om hur behandlingen i det enskilda fallet skall utformas.

*

Frågan om hur en enskild anstalt skall organiseras för att motsvara de krav som måste ställas på en modern medicinsk, psykologisk och pedagogisk behandling har varit föremål för mycket diskuterande och experimenterande.

Vi skall i det följande anföra några synpunkter på hur anstalter för ungdomliga lagöverträdare bör utformas.

Ett huvudkrav är att anstalten inte blir för stor. Ett hundratal platser får anses vara i allra högsta laget. Ännu viktigare än själva storleken är dock att anstaltens utformning medger klienteletts uppdelning i mindre grupper („den lilla gruppens princip“). Dessa grupper bör helst förläggas i små familjebostadsliknande hus på något avstånd från varandra. Till storleken bör gruppen inte överskrida ett tiotal intagna. Inom varje grupp och i varje hus bör man försöka utveckla ett familjebostadsliknande liv. Detta innebär, att personalen skall vara stationär och inte tjänstgöra i något slags rotationsschema på ett flertal paviljonger. Ett vanligt sätt är att utse ett gift par till husfar och husmor och därmed göra dem till medelpunkten på paviljongen samt att ge dessa husföräldrar den ytterligare vårdpersonal som kan vara behövlig. Vad som skall eftersträvas är en naturlig, intim kontakt med de intagna och en sådan sammanhållning inom hela gruppen, inräknat befattningshavarna, som kan utnyttjas till frigörande av de sociala krafter som en stark samhörighetskänsla befördrar.

Undersökning och utredning samt över huvud taget hela behandlingens utformning och kontrollen av dess förlopp hör till anstaltens

kliniska sektion. Denna bör helst vara avskild från institutionen i övrigt och om möjligt äga tillgång till sjukavdelning och övernattningsrum för patienterna. I den kliniska sektionen intar psykiatern eller psykiatrerna självklart den centrala rollen, även om det ingalunda är nödvändigt att de erhåller någon administrativ ledarställning. Fördelaktigast är, om arbetet på den kliniska sektionen kan läggas upp enligt team-modellen och teamet förutom psykiatern innesluter en psykolog för testningen och personlighetsexplorationen över huvud taget samt en socialarbetare för införskaffande av miljöuppgifter och anamnestiska data. Teamets uppgifter är inte avslutade med att en initialrapport med vissa förslag göres upp vid behandlingens början. Den kontinuerliga kontakten med patienten blir det betydelsefullaste och det kan därför vara fördelaktigt, att någon ledamot av teamet under hela behandlingstiden fungerar som den intagnes "case worker", för att vid behov kunna ta initiativ till förändringar i det uppgjorda behandlingsprogrammet.

Vid anstalter för ungdom blir det särskild betydelsefullt att ha en utbildningssektion som kan tillgodose behovet av såväl teoretisk som praktisk utbildning för de unga intagna. Ju närmare anstaltens utbildning kan anslutas till de utbildningsformer som finns ute i samhället för ungdom i allmänhet, desto bättre. Ju mindre anstalten är, dess svårare blir det givetvis att kunna ha en tillräckligt stor uppsättning av yrken för att kunna rimligt tillgodose de yrkesvalsönskingar, som finns företrädade bland de intagna. I Sverige har man därför slagit in på den vägen att försöka få utbildningen förlagd till de vanliga yrkes- och lärdoms-skolorna. Råby ungdomsvårdsskola i Lund har t.ex. ett avtal med landstinget om att ett trettiotal av skolans elever skall få sin yrkesutbildning i den centrala verkstadsskola som skall uppföras i samma stad. Ju kortare behandlingstiden är, desto mindre betydelsefullt blir det att ha en riktt varierad uppsättning av utbildningsmöjligheter. Kan man hålla en genomsnittligt kort behandlingstid på anstalten, blir det också mindre betydelsefullt att ha en omfattande verkstadsutbildning. Men arbetet kommer under alla förhållanden att inta en central plats i varje anstalts liv. Flertalet intagna är arbetshämmade i olika hänseenden, lätt uttröttade, håglösa. Vid sidan av yrkesutbildning i egentlig mening kommer därför arbetsterapien att ständigt stå i förgrunden såsom mycket betydelsefull.

Fritidsverksamheten måste på en ungdomsanstalt ha sina särskilda skolade företrädare. Betydelsefullt är också, att man håller kontakt med positivt inställda människor utanför anstalten, som kan biträda i fritidsverksamheten och däri medföra en "fläkt utifrån", helst också träda i förbindelse med de intagna såsom personliga vänner.

Anstalter med så omfattande behandlingsprogram, att alla ovan nämnda element ingår, fordrar inte bara kvalificerad utan också ganska talrik personal. Skall maskineriet arbeta väloljat fordras framför allt att anstaltschefen har en god förmåga att åstadkomma sam-

arbete och förlika motsättningar. Det viktiga blir inte, att han har någon viss slags utbildning, utan att han har en obestridd ledartalang.

De individuella behandlingsprogram som man uppgör på en anstalt av modernt snitt kan uppdelas i fyra avsnitt: mottagning och orientering (reception-orientation), utbildning (training), förberedelse för utskrivning (preparole) och eftervård (after care). Denna uppdelning är självfallet mest av teoretisk art. I själva verket flyter naturligtvis det hela ihop till ett enhetligt program utan skönjbara övergångar.

Det tidigare svärmeriet för miniatyrsamhällen inom anstaltsväsendet har numera börjat tona av. Fortfarande finner vi dock nya anstalter utformas efter denna idé. Vi har inte någonstades i Norden sett den blomstra upp som på andra håll i världen, t.ex. i U.S.A. och Italien. Mycket konsekvent genomförd är denna tanke i Boys Republic utanför bilstaden Detroit, Michigan. Med ett sjuttiotal pojkar leker man där de vuxnas samhälle för att öva pojkarna i "citizenship". Man väljer president — och för riktigt hårda valstrider. Man har en egen domstol. Avlöning utgår för allt arbete ungefär med samma belopp som aderton-åringar kan förtjäna ute i det riktiga samhället. Från avlöningen dras ersättning för hyra och mat. Resten får pojkarna använda till kläder och snask och kolorerade tidningar. Den som köper så att han kommer på obestånd sättes på fattigvård, och de andra får gemensamt betala för honom. För säkerhets skull håller man sig med ett eget myntväsen. Erfarenheterna har efter hand framtingat restriktioner av varjehanda slag i pojkarnas frihet att styra sitt eget samhälle. Anstaltschefen har vetorätt och presiderar själv i en "högsta domstol". I stort sett finner man det uppfostrande självstyrelsesystemet bra där det brukas. Det är pedagogiskt värdefullt för tonåringar. Men man fäster inte längre lika stor vikt vid det som den gången det stod som mest i ropet.

Större förhoppningar knyter man då till den medicinskt ledda behandlingen. En av de bästa anstalterna i detta hänseende är Hawthorne Cedar Knolls utanför New York. Denna institution, som drives av en judisk sammanslutning, kan ta emot cirka 200 elever, varav en tredjedel på flickavdelningarna. Flertalet av de intagna befinner sig i åldersgruppen 15—18 år. Man har specialiserat sig på svåra psykopater, som ungdomsdomstolarna har svårt att placera på vanliga anstalter. För en del år sedan bildade flickavdelningarna en egen anstalt. Sammanslagningen till en enda anstalt betraktades på sin tid som en djärv åtgärd, men samfostringsprincipen har i praktiken visat sig avgjort överlägsen och man har numera ingen tanke på att överge den. Samfostran är mera naturlig anser man och den ger därför mera stöd åt uppfostran än den skapar problem. Förhållandet mellan ungdomar av olika kön blir riktigare, när de möter varann varje dag. Sexualdriften blir inte så inklämd och eruptionsartad utan kan lättare tyglas och kontrolleras.

Målsättningen är enligt anstaltens program att göra de omhändertagna mogna för livet i samhället genom att bereda dem en god hematmosfär, behandla dem psykoterapeutiskt, ge dem utbildning i skola och arbete

samt låta dem umgås i lek och arbete med jämnåriga av båda könen och knyta nyttiga kontakter med sunda och frimodiga vuxna. För detta syfte utnyttjas en betydande stab av befattningshavare och ett stort antal frivilliga krafter. Men det angivna målet söker man ej nå med pedagogiska hjälpmedel av det slag som Boys Republic använder. Det finns ingen självstyrelse. Ekonomiföstran grundas inte på något avlöningssystem. Flitpengarna är snålt tilltagna. Man koncentrerar sig i stället på att bringa i dagen och lösa barnens "inre konflikter".

Eleverna fördelas på sina cottages efter ålder och kön — pojkar och flickor bor inte i samma hus. Vid fördelningen läggs stor möda ner på att passa in eleven till det lämpligaste husföräldraparet och i den lämpligaste gruppen. Enå gången kan man sålunda ta in en nykommen elev i en grupp som nått en viss stadga för att få honom in i det sociala kraftfält som en dylik grupp utgör, andra gången kan det framstå såsom betydelsefullt att inte sätta någon ny elev i en grupp som är på väg att uppnå balans och därför ömtålig för nya inflytanden. Den s.k. classification baseras alltså på ett mycket starkt hänsynstagande till spänningarna inom gruppen och ett uppmärksam utnyttjande av dens inre påverkningsmöjligheter. Man har ingen särskild mottagningsavdelning på anstalten, eftersom den speciella atmosfär som uppstår kring en sådan avdelning anses ogynnsam.

Inalles finns elva cottages, som administrativt sammanhålls i ett Home Life Department med en director och ett antal supervisors of cottage work, vilka tjänstgör som uppfostringsrådgivare åt husföräldrarna. Ett par gånger i veckan har de senare sammanträde och diskuterar då inte bara elevproblemen utan i lika hög grad sina egna personliga bekymmer. Sammankomsterna får på detta vis karaktären av ett slags gruppterapi för personalen.

Den kliniska sektionen har en chef med utbildning som psychiatric social worker, en psykolog, fyra psykiatrer och 14 psychiatric case workers. Av de sistnämnda användes två huvudsakligen som rådgivare åt de övriga. Gången i den kliniska sektionens arbete är följande.

Före beslutet om intagning diskuteras varje fall i en intagningskommitte, i vilken deltar anstaltschefen samt föreståndarna för hemlivs-, utbildnings- och kliniska sektionerna. Provplicering bestäms i samband med den nye elevens ankomst, då han även får sig tilldelad en case worker. Han testas av psykologen och undersöks av psykiatern och allt material överlämnas till hans case worker, däremot inte till husföräldrarna. Till case workern kommer eleven ett par gånger i veckan för samtal. Ingen case worker har fler än 30 fall, varav cirka hälften utskrivna.

Case workern skall först och främst tjänstgöra som avreageringsobjekt för den unge men som regel inte direkt ingripa i hans liv, inte ens besöka hans cottage eller träffa hans husföräldrar. Behandlingen bygger i hög grad på psykoanalysens idéer och alla psykiatrerna är analytiskt utbildade. Anser case workern att någon speciell åtgärd be-

höver vidtagas för skyddslingens del får han vända sig till sin rådgivare, med vilken han för övrigt fortlöpande skall diskutera varje fall. Rådgivaren får inte själv ha någon direkt kontakt med eleven för att kunna vara mäktig en personligt engagemangsfri objektiv bedömning. För att inte förlora kontakten med de praktiska arbetsuppgifterna sköter emellertid såväl rådgivarna som psykiatrerna en del fall i egen-skap av case workers.

Hemlivs-, uppfostrings- och kliniska sektionerna arbetar såsom jäm-ställda organ mycket harmoniskt tillsammans. En mycket betydelsefull funktion tillägger man de frivilliga medhjälparnas sektion, s.k. Big Brothers, Big Sisters och Volunteers för lek och idrott.

I Sverige står man nu inför förverkligandet av ett anstaltsprojekt som vållat heta diskussioner i de politiska lägren men mötts av en-hällig uppslutning från de myndigheter och organisationer som sysslar med anstaltsfrågor. Anstalten har erhållit namnet Roxtuna, skall ligga i närheten av Linköping och avses för det mest svårbehandlade kliente-let bland dem som ådömts ungdomsfängelse (18—20 år). Beläggningen skall högst uppgå till cirka 60 intagna, fördelade på sju paviljonger, liggande fritt från varandra. Två av dessa paviljonger skall ha högst sju platser vardera och avses för de mest svårskötta. Fyra paviljonger å nio platser får mellangradskaraktär, medan slutligen en paviljong på nio platser är helt öppen. Något husföräldrasystem har man inte kun-nat gå in för på Roxtuna — anstalten är ju avsedd för de svåraste fal-len inom ungdomsfängelseklientelet — men man har avdelningsbundit personalen på sådant sätt, att en samhörighetskänsla ändå skall kunna utveckla sig inom varje paviljong.

“Hemlivs-“ och tillsynssektionen står under ledning av en särskild befattningshavare med två kvalificerade medhjälpare, som vardera svarar för en sluten och två öppna paviljonger. Hit hör också ett stort antal manliga vårdare och därutöver välkvalificerad kvinnlig personal.

Den kliniska sektionen har byggts upp efter teammodellen. Ursprungligen hade förslagsställarna räknat med, att anstaltschefen skulle vara psykiater och leda teamets arbete samt desslikes tjänstgöra såsom rådgivande psykiater för hela ungdomsråjongen. Vid sin sida skulle han ha en annan psykiater för de direkta undersökningsuppgifterna, en psykolog och en socialassistent. Teamet skulle disponera en egen mottagnings- och undersökningsavdelning — kombinerad med en be-handlings- och sjukavdelning — som skulle förestås av en översköter-ska. Dessutom skulle man ha all den utrustning och det utrymme som behövs för modernt psykologiskt laboratoriearbete. I skrivande stund ser det ovisst ut om den biträdande läkaren skall få tillsättas. I övrigt torde denna sektion bli orubbad.

Vad arbete och utbildning beträffar har man räknat med, att de elever som tages in på de slutna avdelningarna skall beredas syssel-sättning genom särskilda arbetsterapeuter, medan eleverna i övrigt skall arbeta i mekaniska verkstäder. Livligast möjliga kontakt skall hållas med omvärlden, och man hoppas kunna upprätta ett Big Brother-

system i Linköping. Elevgruppen är ju totalt sett inte större än att teamet lätt kan följa varje elevs utveckling. För varje fall skall utses en kontaktman inom teamet som har ett direkt ansvar för att behandlingen utformas på det riktiga sättet. Kontaktmannen skall även hålla förbindelsen med den intagne efter det att han lämnat anstalten.

En modern brottslingsbehandling förutsätter att man har tillgång till personal som är väl skickad att utföra behandlingen. Det är med andra ord frågan om att åstadkomma ett gott personalurval. Varje funktionär i människobehandlingens tjänst måste ha förmågan att uppnå och behålla en god kontakt med andra människor. Aldrig så höga kvalifikationer i andra personlighetshänseenden, intelligens, skicklighet, effektivitet, kan inte uppväga framträdande brister i kontaktförmågan eller den allmänna inställningen.

Det räcker emellertid inte med att åstadkomma ett gott personalurval. Den som utväljes bör även få en utbildning som rent tekniskt förhöjer den behandlingsförmåga som grundar sig på hans personliga egenskaper. Det råder naturligtvis ingen motsättning mellan "lämplighet" på grund av medfödd förmåga och "skicklighet" på grund av utbildning. Den lämplige kan bli en god människobehandlare utan utbildning, men han blir självfallet ännu bättre med utbildning. Den mindre lämplige kan bli bättre skickad genom en utbildning, som gör honom kunnigare i sin yrkesuppgift. Även en befattningshavare som från början har personliga svårigheter i sina försök att få det rätta greppet om sina behandlingsuppgifter kan genom utbildning — förutsatt att han har den rätta viljan — förskaffa sig en god portion teknisk sakkunskap som avsevärt underlättar hans dagliga kontakt med klientelet.

Det existerar väl knappast något land som kan ståta med en verkligt gedigen personalutbildning inom kriminalvården. Sverige har för sin del inte mycket att visa upp. Enligt en undersökning som företagits av 1951 års fångvårdsutredning hade endast hälften av fångvårdens personal i vaktkonstapelsgrad genomgått den fångvårdskurs som förutsetts vara obligatorisk. Av personalen i befälsställning hade endast tredjedelen genomgått fortbildningskurs. Den administrativt ledande personalen hade överhuvud taget inte alls ihågkommit med någon som helst specialutbildning för sin uppgift.

Enligt fångvårdsutredningens förslag skall utbildningsfrågorna inom kriminalvården göras till förmål för ett helt annat intresse än tidigare. Utbildningen skall differentieras på så sätt, att den administrativt ledande personalen (anstaltschefer och deras assistenter samt kuratorerna), som förutsattes ha universitetsexamen eller diplom från socialinstitut vid inträdet på fångvårdsbanan, genomgår en omfattande specialutbildning under de första åren av tjänstgöringen. Eftersom antalet samtidigt utbildade av denna kategori måste bli relativt ringa, föreslås att studierna upplägges enligt individuella planer, kontrollerade av en särskild studienämnd med fångvårdsschefen som ordförande. De områden som studierna skall omspänna, sammanfattade under beteck-

ningen läkepedagogik, uppdelas enligt förslaget i följande avsnitt: a) allmän psykologi b) psykometri c) djuppsykologi d) psykiatri e) anstaltspsykologi och läkepedagogisk behandlingsteknik f) kriminalsociologi g) socialpolitik h) administrationskunskap. För varje avsnitt upprättas litteraturlista och anvisas de praktiska övningar som skall genomgås eller den auskultering som skall fullgöras. Tentamen avlägges hos av studienämnden utsedd examinator. Ledighet från tjänsten utan löneavdrag skall kunna beviljas under högst sex månader för varje befattningshavare, som dessutom skall kunna få ledighet utan löneförlust för tjänstgöring inom annan socialvård för sin utbildning.

För personal i den direkta tillsynstjänsten föreslås obligatoriska korta kurser och viss annan utbildning under tiden för den första tjänstgöringen. För den nu tjänstgörande personalens del föreslår utredningen en rad fortbildningskurser under de närmaste åren.

Med det framlagda förslaget har fångvårdsutredningen inte avsett annat än att åstadkomma en lösning för de allra närmaste åren. På längre sikt bör utbildningen ytterligare utbyggas. Fångvårdsutredningen har föreslagit, att kontakt upptages mellan de nordiska länderna angående en samordnad utbildning av de fångvårdsfunktionärer som behöver verkligt omfattande läkepedagogiska kunskaper. Förslaget har glädjande nog mötts av instämmanden från hela Norden, och kanske kan vi därför motse tillkomsten av ett nordiskt fångvårdsuniversitet inom de närmaste åren.

Torsten Eriksson.